

Miroslaw Skarzyński¹

Logiści w starożytnym Rzymie

Rzymskie Koloseum

Źródło: <http://artfolie.wordpress.com>

Miasta greckie wyniszczyły się wzajemnie w wyniku prowadzonych wojen, lecz podboje Aleksandra Wielkiego przyczyniły się do upowszechnienia kultury greckiej na całym Bliskim Wschodzie. Pomimo że imperium Aleksandra Wielkiego rozpadło się po jego śmierci, to jednak jedność w sensie gospodarczym i kulturowym pozostała. Język grecki zapanował na ogromnych obszarach od Wielkiej Grecji aż do Indusu. Urzędnicy greccy służyli w administracji państwowej krajów powstałych po rozpadzie imperium Aleksandra Wielkiego, a kupcy greccy utworzyli dzielnice handlowe na przedmieściach wszystkich ważniejszych miast.

Geneza rzymskich *logistes*

W połowie II w. przed Chr., Rzymianie podbili Grecję i wchłonęli jej kulturę. Odziedziczyli lub przywłaszczyli sobie gospodarcze osiągnięcia epoki hellenistycznej oraz jej ówczesne instytucje. Procesy romanizacyjne przebiegały szybciej w prowincjach zachodnich, a wolniej we wschodnich, gdzie dominowały wpływy greckie². Większość urzędników w miastach helleńskich przetrwała, wypełniając powierzone funkcje w lokalnej administracji. W okresie panowania Rzymian na tych terenach pracowali *logistes* wyznaczeni przez miasta i mianowani przez Rzym. Jednak rzymscy *logistes* byli wysyłani do greckich miast tylko w szczególnych sytuacjach. Pojawienie się nowych urzędników jest poczytywane przez wielu badaczy za najbardziej widoczny przejaw rzymskiego wpływu na greckie miasta.

Ewolucja rzymskich *logistes*

W starożytnym Rzymie *logistes* (także *logistai*, *logistae*, *logisteia*), czyli kontrolerzy, byli zwykle uważani za odpowiedników kuratorów na przykład miejskich (*curatores civitatum*), którzy mieli czuwać nad gospodarką finansową miast, nie dopuszczać do rozrzutności i dbać o podniesienie dochodów.

Początkowo *logistes* w randze wyższej od sędziów, w uregulowany sposób wybierano spośród obywateli Rzymu rekrutujących się ze stanu ekwickiego lub wytypowanych przez senatorów i mających odpowiednie kwalifikacje. Swoje obowiązki, na przykład kontrole finansowe instytucji (rad miejskich), stowarzyszeń, wypełniali w różnych miastach, przede wszystkim w tych, których nie byli mieszkańcami. W II w. po Chr. *logistes* nie byli urzędnikami miejskimi, lecz nadzorcami finansowymi,

wybijanymi przez władze, a w szczególnych okolicznościach mianowanymi przez cesarza. Zajmować się mieli porządkowaniem spraw finansowych, zapobieganiem nadmiernym wydatkom i sprzeniewierzeniu funduszy, co dawało solidne podstawy dla realizacji budżetu miasta. W mianowaniu *logistes* upatrywano jedną z najwcześniejszych oznak tendencji do centralizacji władzy i likwidacji samorządu w miastach.

Zapotrzebowanie na dodatkowych *logistes* w miastach pokazuje, że w pracy urzędników miejskich występowały zaniechania. Dopuszczano się korupcji, zdarzały się przypadki niekompetencji, rozrzutności, której sprzyjała niepełna kontrola poczynań władz miejskich, dostrzegana również przez mieszkańców. Dawały o sobie znać braki w przygotowaniu teoretycznym i praktycznym urzędników. Jednak władze cesarstwa zaniechały wysiłków skierowanych na podniesienie poziomu ich wiedzy, tym samym stopniowo degradując znaczenie władz miejskich. W efekcie rozrostu biurokracji centralnej nastąpiło zbiurokratyzowanie miast.

W III w. po Chr. *logistes* byli zwykłymi urzędnikami w mieście, wybieranymi spośród obywateli legitymujących się już stażem pracy w administracji. Selekcja kandydatów była dokonywana przez radę miejską (niekiedy przez cesarza), która stawała się coraz bardziej zwyczajnym instrumentem wykonawczym woli władz centralnych.

Na początku IV w. po Chr. *logistes* prowadzili spisy i dokonywali wyceny mienia przedstawicieli różnych warstw społecznych. Zajmowali się również zarządzaniem finansami, majątkiem, robotami publicznymi oraz kwalifikacją odpowiedzialności karnej za popełnienie niektórych przestępstw. Ponadto rozstrzygali spory pojawiające się na styku państwa i obywatela, stając się wraz z radą miejską środkiem, za pomocą którego władze centralne kontrolowały i opodatkowywały miasta.

Mianowanie *logistes* stanowiło naruszenie wolności i autonomii miast, gdyż wkraczali oni w coraz większym stopniu w działalność władz i sądów, dlatego nie postrzegano pozytywnie ich pracy. W niektórych prowincjach przeznaczano więc duże sumy pieniędzy na działania chroniące miasta przed ich „tyranią”³.

Przyjmując można, że Rzymianie wykorzystali dorobek teoretyczny i praktyczny greckich *logistes* do realizacji własnych celów, lecz w ograniczonym zakresie. Wyznaczenie *logistes* było zasadniczym sposobem kontrolowania miejskich finansów, jednak prowadziło do rozkładu ustroju municypalnego, a stopniowo do upadku gospodarczego miast.

¹ Dr hab. M. Skarzyński jest pracownikiem Zakładu Organizacji i Zarządzania Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu oraz Instytutu Zarządzania Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu (przyp. red.).

² R. Cameron, L. Neal, *Historia gospodarcza świata. Od paleolitu do czasów najnowszych*, Książka i Wiedza, Warszawa 2004, s. 44; J. Szpak, *Historia gospodarcza powszechna*, PWE, Warszawa 2007, s. 71-72.

³ *The Penny Cyclopaedia of the Society for the Diffusion of Useful Knowledge*. Vol. VII, Charles Knight and Co., London 1837, s. 233; S. Dmitriev, *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford University Press, New York 2005, s. 189-191, 193-194, 196; W. M. Ramsay, *The Cities and Bishoprics of Phrygia: Being an Essay of the Local History of Phrygia from the Earliest Times to the Turkish Conquest*. Vol. One, Part Two, Kessinger Publishing LLC, Oxford 2004, s. 369-371; L. Piotrowicz, *Wielka historia powszechna*. T. III. *Dzieje rzymskie*, Trzaska, Evert i Michalski, Warszawa 1934, s. 646, 655.